

ปาฐกถาพิเศษ
ปรัชญาการพัฒนาทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ
โดย
ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ
ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน
อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๑

คุณสุรเกียรติ์ ประธานสถาบัน ได้กรุณาพบผมที่บ้าน เล่าเรื่องสถาบันให้ฟังและเชิญให้เป็นผู้บรรยาย ผมฟังแล้ว เห็นว่า สถาบันมีความตั้งใจจริง มีรูปแบบที่ดี และมีผู้ร่วมงานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา แม้ว่าผมออกจากทำเนียบมา 10 ปีแล้ว แต่ผมก็พยายามหาทางช่วยเหลือผู้อื่น โดยเฉพาะคนชนบทยากจนอยู่เสมอ เท่าที่ เวลา เงิน และโอกาสจะอำนวยงานของผมกับวัตถุประสงค์ของสถาบันจะไปด้วยกันได้ ผมจึงตอบรับด้วยความเต็มใจ อีกประการหนึ่ง ในยามนี้ชาติบ้านเมืองของเรากำลังต้องการคนดี ๆ จากสาขาอาชีพต่าง ๆ มาช่วยกันคิด ช่วยกันแนะ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เป็นการด่วน เพื่อช่วยกันพยุงและฟื้นฟูชาติของเรา มิให้ต้องลำบากไปมากกว่านี้ ผมจึงขอชมเชยสถาบันที่มีความคิดริเริ่มระดมผู้รู้ที่มีความสามารถ และมีความสำนึกในการตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน มารวมกันเพื่อทำงานสนองตอบ ความต้องการของชาติบ้านเมืองและดำเนินการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถือได้ว่า ได้ถวายความจงรักภักดี ตามหน้าที่ของคนไทยโดยสมบูรณ์น่าสรรเสริญยิ่งนัก

ก่อนที่จะพูดตามหัวข้อที่สถาบันกำหนด ผมขอนำเรื่องเก่าที่ผมเคยพูดไว้ตั้งแต่คุณสุรเกียรติ์ ยังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ขณะนั้น คือเมื่อ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ กระทรวงการคลัง ได้นำเสนอ “แผนแม่บทการเงินการคลังเพื่อสังคม” มีการจัดการสัมมนา

กัน และผมได้รับเกียรติเชิญให้พูด ผมได้เสนอ “ปรัชญา” ที่ผมยึดมั่น แน่วแน่อยู่อุตราบ
เท่าทุกวันนี้ และจะไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ปรัชญาของผม คือ

“ปัญหาของชาติบ้านเมืองของเราที่สำคัญที่สุดต้องแก้ไขอย่างจริงจังและด่วนที่สุดคือ ความ
ยากจน ถ้าเราแก้ปัญหาคความยากจนได้ เราจะแก้ปัญหาคอื่น ๆ ได้ทั้งหมด”

ท่านผู้มีเกียรติครับ ปรัชญาคนี้ ผมไม่ได้คิดได้เอง แต่ผมได้รับ “แรงบันดาลใจ” จาก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ผมได้ตามเสด็จฯ
ได้เห็นล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ ทรงทำทุกอย่าง และทุกเมื่อ เพื่อมหาชนชาวสยามของ
พระองค์ท่านให้คลายจากความทุกข์และทรงเน้นในชนบทยากจนมากที่สุด ผมจึงนำสิ่งที่ได้
พบได้เห็นมาใช้และสร้างปรัชญาคนี้ขึ้น และได้ดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทมาตั้งแต่ ผม
ยังอยู่ในทำเนียบโดยต่อเนื่องและจะทำต่อไป

ขอกลับเข้าสู่เรื่องที่สถาบัน กำหนดให้มาพูด

คำว่า “พัฒนา” เป็นคำที่ติดตลาดมาก พูดกันแพร่หลายในหลายๆสถานที่ หลาย ๆ
โอกาส ทุกเพศ ทุกวัย ฉะนั้นคำนี้จึงมีการเข้าใจกันหลายความหมาย พจนานุกรมฉบับราช
บัณฑิตยสถาน ให้คำนิยาม “พัฒนา : ทำให้เจริญ เจริญ : เติบโต งอกงาม” มีคนเป็นจำนวน
มาก โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติการพัฒนามักจะเข้าใจว่า “การพัฒนา” คือ การทำให้ทันสมัย หรูหรา
และสะดวกสบาย จึงไม่ตรงกับแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้ทรง
แนะนำให้ชาวบ้านใช้เครื่องมือประกอบอาชีพที่หรูหรา แต่ทรงมีพระราชดำริที่อยากให้
ชาวบ้านได้ใช้ทรัพยากรและเครื่องมือเท่าที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และมีประโยชน์สูงสุด เราท่าน
ทั้งหลายได้ทราบได้เห็น “กึ่งहनชัยพัฒนา” แล้ว จึงควรเข้าใจถึงแนวพระราชดำริได้ดี
นับแต่ เสด็จขึ้นครอง ราชสมบัติ เมื่อ ๕๑ ปีมาแล้ว ประชาชนและชาวโลก ต่างก็ได้รับรู้
ข่าวสารเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจที่พระองค์ปฏิบัติอยู่โดยตลอด พระราชกรณียกิจที่นับเป็น
จุดเด่นที่คนทั่วไปจะนึกถึงก่อน ก็คือ ทรงมีความห่วงใยในพสกนิกรของพระองค์อย่างมาก
และทรงให้ความสนพระทัยในการที่จะพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชนคนไทยได้มีชีวิตที่ดี
ขึ้นโดยตลอด ยิ่งถ้าพิจารณาจากโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ กว่า ๓ พันโครงการ ก็จะ

ยังเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนาอย่างแท้จริง ทรงมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อคนยากจนให้พอมีพอกิน ไม่อดอยาก และสามารถช่วยตนเองได้โดยแท้จริง

พระราชดำรัสที่ได้พระราชทานเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ เรื่องทฤษฎีใหม่นั้น มิได้เป็นครั้งแรกที่ทรงมีพระราชดำรัสถึงทฤษฎีใหม่ แต่ได้ทรงทดลองปฏิบัติและทรงมีพระราชดำรัสถึงเรื่องนี้มา ๑๐ ปีแล้ว ก่อดังแต่ พ.ศ. ๒๕๓๒ และถ้าพิจารณากันให้ถ่วงถี่ จะทราบว่าเรื่องทฤษฎีใหม่มีความ ลึกซึ้ง และเป็นแก่นแห่งการพัฒนาอย่างแท้จริง เรื่องของทฤษฎีใหม่ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวเนื่องกับชุมชน เกี่ยวเนื่องกับชนบท เกี่ยวเนื่องกับการผลิต เกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจ เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตวิถีวัฒนธรรม เกี่ยวเนื่องกับประเพณีท้องถิ่น เกี่ยวเนื่องกับความมั่นคง เกี่ยวเนื่องกับวิทยาศาสตร์ เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ เกี่ยวเนื่องกับการปกครอง เกี่ยวเนื่องกับการรวมตัวของสมาชิกในครอบครัว และที่สำคัญที่สุดคือเกี่ยวเนื่องกับวิถีคิดและจิตสำนึกของคน ทั้งนี้ ก็เพราะปรัชญาแห่งทฤษฎีใหม่เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่านั้นเอง นั่นคือ การที่พระองค์ท่านได้ทอดพระเนตรเห็นสังคมอย่างเป็นองค์รวม ไม่ได้แยกการพัฒนาออกเป็นส่วน ๆ

ถ้าหากเราพิจารณาแผนงานและโครงการพัฒนาอื่น ๆ ไม่ว่าจะของรัฐบาล หรือของเอกชน ที่ดำเนินมาหลาย ๆ โครงการ มักจะมองสังคมอย่างแยกส่วน เช่น พัฒนาตลาดเงิน พัฒนาตลาดหุ้น พัฒนาการขนส่ง พัฒนาระบบประปา พัฒนาวิธีเก็บเกี่ยว เป็นต้น การพัฒนาเหล่านั้นมักจะได้ผลตามเป้าหมาย แต่ไม่ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ตามความหมายของการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะขาดการปลุกฝังให้ผู้รับประโยชน์จากการพัฒนาได้เข้าใจความสำคัญของความรู้ความคิดแบบสหสาขาวิชา ขาดการวางรากฐานวิถีคิดที่มาช่วยนี้ ก็เพื่อช่วยทำให้เขารู้จักช่วยเหลือตนเองได้ ขาดการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านประยุกต์ใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับเขามากกว่า เหมาะกับสภาพแวดล้อมของเขามากกว่า

ผมจะไม่พูดถึงรายละเอียดของแนวคิดทฤษฎีใหม่ วิทยาการและผู้ปราชญ์คนอื่น ๆ คงจะกล่าวถึงต่อไป แต่จะขออธิบายว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวคิดทฤษฎีใหม่ไว้ ๓ ขั้น ด้วยกัน คือ

ขั้นที่หนึ่ง การช่วยเหลือให้เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของชาติ และมีฐานะยากจนขาดโอกาสทางการศึกษาให้สามารถปรับตัวกลับเข้าสู่การเกษตรแบบยั่งยืนได้สะดวกขึ้น เข้าใจง่ายขึ้น มีความเป็นอิสระจากระบบตลาดโลกมากขึ้น สามารถนำเอาประโยชน์จากการผสมผสานทางการเกษตรมาใช้ให้เกิดแก่ตนเองและชุมชนมากขึ้น โดยทรงแนะนำให้จัดสรรพื้นที่ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ด้วยข้อมูลที่ทรงศึกษาจากหลักการผลิตแบบพอเพียง เพื่อที่จะให้เกษตรกรเลี้ยงตัวเองได้ในระดับประหยัดก่อน นั่นคือ ให้เหมาะกับเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินน้อย อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝน ถิ่นนอกเขตชลประทาน ฝนตกไม่ชุกนัก ฐานะค่อนข้างยากจน มีสมาชิกครอบครัว ๓-๔ คน และไม่มีอาชีพหรือแหล่งรายได้อื่นที่ดีกว่าในบริเวณใกล้เคียง ด้วยการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนที่ใช้ประโยชน์แตกต่างกัน คือ ปลูกข้าวร้อยละ ๓๐ ปลูกพืชยืนต้น พืชผัก พืชไร่ ร้อยละ ๓๐ ขุดเป็นสระน้ำไว้สำหรับอุปโภคบริโภค ร้อยละ ๓๐ ส่วนอีกร้อยละ ๑๐ สุดท้าย ให้ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ ทรงอธิบายว่าหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องจะต้องทำและพิสูจน์ว่าหากปฏิบัติแล้วจะเลี้ยงตัวได้ จึงควรทำเพิ่ม และให้ศึกษาข้อมูลติดต่อกันหลายปีเพื่อพิสูจน์และยืนยันทฤษฎีใหม่นี้ในแต่ละท้องถิ่นซึ่งจะมีศักยภาพและข้อจำกัดต่างกันไป ดังนั้นจึงทรงแนะนำว่า “ต้องทำซ้ำ ๆ เพราะจะต้องสิ้นเปลือง สิ้นค่าใช้จ่ายไม่ใช่บ่อย ๆ และ เมื่อทำแล้วก็ถือว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนมีกินตามอัตภาพ คือ อาจไม่รวยมาก แต่ก็พอกิน ไม่อดอยาก” (พระราชทานเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๕) และถ้าหากไม่ได้รับความสำเร็จในบางพื้นที่ก็ต้องปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสม

ดังนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า ในทฤษฎีใหม่ ขั้นที่หนึ่ง พระองค์ได้ทรงคำนึงถึงความพอเพียงก่อน ทั้งยังคำนึงถึง ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ พระราชดำริเรื่องทฤษฎีใหม่ จึงไม่ใช่การนำไปใช้เป็นสูตรตายตัว แต่อาจปรับปรุงได้ การพระราชทานแนวคิดปลูกนาข้าว ร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ประมาณ ๑๕ ไร่ นี้ ก็เพราะทรงคำนวณว่าคนไทยมีวัฒนธรรมการบริโภคขำมาแต่โบราณแล้ว ถ้าสมาชิกในครอบครัวมีอยู่สัก ๔-๕ คน ข้าว ๕ ไร่ นี้ ก็จะมีให้บริโภคไปได้ตลอดปี โดยไม่ต้องอดอยาก ไม่ต้องหาซื้อ สัตว์ที่เลี้ยงไว้ก็จะเป็นแหล่งโปรตีน พืชผัก ก็พอมีบริโภคเอง ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย ที่เหลือนอกจากนี้ก็เอาไว้

จำหน่ายเป็นรายได้เสริม การปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกันก็จะช่วยให้เกิดความหลากหลาย ลดความเสี่ยง และเพิ่มความสมบูรณ์ตามธรรมชาติได้ น้ำในสระที่ขุดขึ้นก็จะ เป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ในเวลาที่ไม่มีฝน ซึ่งได้ทรงคำนวณอัตราการระเหยของน้ำไว้แล้วว่า ถ้าหากสระเก็บน้ำได้ดี แม้จะต้องสูญเสียน้ำจากการระเหยไปบ้าง ก็ยังพอเพียงแก่การใช้ อย่างประหยัด แต่อย่างไรก็ตาม กากจะให้ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์แล้ว พระองค์ทรงมีพระราช คำรัสแนะนำว่า “จำเป็นต้องมีแหล่งน้ำใหญ่มาเพิ่มเติม” อันนี้ย่อมเป็นหน้าที่การลงทุนของ รัฐ นี่เป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่แบ่งสรรหน้าที่และบทบาทของสังคมอย่างมีเหตุผล มี ผลวัดเข้าใจง่าย ปรับปรุงประยุกต์ได้ถ้าจะให้เหมาะสม กับสภาพพื้นที่ และเวลาที่ไม่ เหมือนกัน

๒

ขั้นที่สอง เป็นการให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปแบบของกลุ่มหรือสหกรณ์โดยร่วมแรงในการ ผลิต การตลาด การเป็นอยู่ การสวัสดิการ และการศึกษา ด้วยความร่วมมือของหน่วย ราชการ มูลนิธิและเอกชน การกระทำดังนั้นจะช่วยทำให้เกิดพลังของชุมชน เกิดการ พัฒนา การอยู่ร่วมกัน เกิดความสามัคคีกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล วิธีคิดที่ หลากหลายขึ้น เป็นการปลูกเร้ากระบวนการถ่ายทอด กระบวนการเรียนรู้ มีการผสมผสาน ความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาดั้งเดิม ในแต่ละท้องถิ่นเกษตรกรกับชุมชนใกล้เคียงกัน แม้ไม่ได้ ทำนา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ด้วยกัน ก็ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การแปรรูป ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเบื้องต้น มีตลาดแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคแก่กัน ตลอดจนร่วมกันทำกิจกรรมการพัฒนาความเป็นอยู่ร่วมกัน เช่น การอนามัย การจัดหา สาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการยังชีพ กิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีงบประมาณ หรือการ ช่วยเหลือทางวิชาการและวิธีการจัดการมาช่วย เช่น จาการาชการและหรือจากภาคเอกชน เป็นการช่วยให้เกษตรกรช่วยตนเองได้ มิใช่การสังคมสงเคราะห์ และไม่ใช่ว่าไปสั่งเขาว่า เขาควรทำอะไร แต่ควรเป็นการฟังว่าเขา กำลังต้องการอะไร บางพื้นที่อาจต้องการ ถนน สะพาน บางพื้นที่อาจต้องการ ครู ต้องการห้องเรียน บางพื้นที่ต้องการแหล่งน้ำ บาง พื้นที่ต้องการการจัดการกับปัญหาเฉพาะด้านเป็นครั้งคราวเท่านั้น ในการดำเนินการทฤษฎี

ใหม่ขั้นที่สองนี้จึงต่างจาก ขั้นที่หนึ่งตรงที่ขั้นที่หนึ่งมองเข้าไปที่ตัวบุคคลและครอบครัว ก่อน ส่วนขั้นที่สองจะมุ่งไปที่สถาบันชุมชนขนาดต่าง ๆ กัน

๓

ขั้นที่สาม เป็นการพัฒนาระดับสูงไปอีก คือ สูงกว่าความพออยู่พอกินแล้วนำของเหลือจากการบริโภคมาแปรรูปและจัดจำหน่าย แต่การจำหน่ายนี้จำเป็นต้องสนใจความต้องการของตลาดเหมือนกัน โดยธรรมชาติตลาดมักจะต้องการสินค้าที่ค่อนข้างพร้อมบริโภค มีมาตรฐาน มีความสะอาด มีความแน่นอน ดังนั้น ก็มักจะอาศัยทุน อาศัยเทคโนโลยีและอาศัยความรู้ ความสามารถในการจัดการสูง ในขั้นที่สามนี้ ชุมชนจะต้องร่วมมือกับแหล่งเงินทุน แหล่งพลังงาน เพื่อจัดตั้งและบริหารกิจการการแปรรูปสินค้าสูงขึ้นไปอีก เช่น การบริหารโรงสี การตั้งร้านสหกรณ์จัดจำหน่ายสินค้า ภาครัฐก็ต้องช่วยในด้านการให้ข้อมูล การอำนวยความสะดวกในด้านสาธารณูปโภค การขนส่ง การสื่อสาร การจัดซื้อจัดซื้อต่อการดำเนินการในขั้นนี้ เช่น กฎหมายและระเบียบที่อาจเป็นอุปสรรคการสร้างโครงสร้าง การคลังส่วนกลาง การภาษีอากรท้องถิ่นที่สนับสนุนให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถมีความเชื่อมโยงและช่วยให้เกิดการร่วมมือกันได้ดียิ่งขึ้น

ถ้าท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายลองวิเคราะห์แนวคิดโดยองค์รวมของหลักการตามทฤษฎีใหม่แล้ว จะเห็นหัวใจของการพัฒนาที่แฝงอยู่หลายอย่าง การวางความสมดุลระหว่างแนวคิดทางเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจที่ต้องดำเนินไปกับตลาดก็ดี การปรับเปลี่ยนแนวคิดของระบบราชการในเรื่องการพัฒนาท้องถิ่น โดยลดการขึ้นสู่การลง โดยการมองการพัฒนาสังคมที่ไม่แยกส่วนแยกด้านว่าด้านใดสำคัญกว่าด้านใดเสมอ แต่พยายามมองการพัฒนาสังคมเป็นองค์รวมที่มีมิติหลาย ๆ อย่างปะปนกันอยู่ก็ดีเป็นการไม่หวังของเก่า แต่ก็ไม่เมาของใหม่ โดยการผสมผสานการจัดการแบบท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่กับเทคนิควิธีการวิชาการสมัยใหม่ และที่สำคัญ คือ มีความยืดหยุ่นปรับปรุงได้ถ้ามีเหตุมีผล

ปรัชญาการพัฒนาที่กล่าวมานี้อาจจะยังไม่หมดครบถ้วนตามที่ทรงมีพระราชดำริ และแฝงไว้ในพระราชดำรัสต่างวาระต่างโอกาสกัน แต่คงพอจะทำให้ท่านทั้งหลายได้เห็น คล้อยตามได้ว่าการพัฒนานั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีความสำคัญสูง เป็นภาระ กิจของทุก

ฝ่ายที่จะต้องร่วมมือร่วมแรงกัน ถ้าใครยังลงมือทำเองไม่ได้ก็ต้องพยายามทำความเข้าใจให้
ตระหนักและรู้ซึ่งให้ถึงทั้งความหมายและจุดมุ่งหมายอยู่เสมอ
ผมยินดีที่บรรดาปราชญ์ราชบัณฑิต ตลอดจนนักวิชาการ ข้าราชการ สถาบันเอกชน และ
สื่อมวลชนต่างก็มีความสนใจร่วมกันมาจัดการสัมมนาอันเป็นประโยชน์เช่นนี้ ผมหวังว่า
โครงการปราชญ์เพื่อแผ่นดินจะมีกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้อีกอย่างสม่ำเสมอ เพราะคาดว่า
จะได้ประโยชน์ไม่น้อย และเป็นการตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินที่มีคุณค่าสูงสุด

ขอเรียนย้ำอีกครั้งหนึ่งว่าปัญหาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชาติบ้านเมืองเรา คือความยากจน
ขออวยพรให้การสัมมนาประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยตรงต่อเกษตรกร
ยากจนโดยทั่วกัน

ขอขอบคุณ และสวัสดิ์
